

Т РЯБВА ДА ВПРЕГНЕМ НОРМИТЕ НА ЕЗИКА НИ ЗА НАЛАГАНЕ НА РАЗБИРАТЕЛСТВО, А НЕ ЗА РАЗДЕЛЕНИЕ

Валерия Велева завършва специалностите „Българска филология“ и „Философия“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. От 1973 г. до 1992 г. работи в БНТ. Автор е на документални филми и исторически очерци, била е и отговорен редактор на Първа програма. През 1992 г. вече е част от екипа на вестник „Дневен труд“ и започва своята самостоятелна рубрика „По пантофи“, в която обект на нейните интервюта стават най-известните български държавници, политици, общественици, творци, представители на науката и др. В две поредни години е отличена с наградата „Репортер на годината“ – през 1995 и 1996 г. През 2002 г. Валерия Велева е удостоена с най-престижната награда в областта на печатните медии у нас – „Черноризец Храбър“ за цялостно творчество. Автор е на книгите „Мъже на власт“, „Изповеди по пантофи“ и др. През 2014 г. Центърът за анализ на политическата и журналистическата реч я отличава за висока езикова култура и уважение към българския език.

Какво Ви даде и какво Ви взе специалността „Българска филология“?

Аз записах специалността „Българска филология“ в Софийския университет с пълното съзнание, че точно това искам да изучавам, че именно тази специалност ще ми даде базисните познания за бъдещето ми развитие като журналист. Моите родители бяха раздвоени в желанията си каква насока за кариерата да ми дадат. Баща ми (инженер) искаше да ме види като детски лекар, майка ми (известен съдия) – като юрист. А моето влечение бе към литературата – в ученическите си години се увличах в писането на есета, на стихове, на големи литературни разработки, участвах в рецитали, вълнувах ме житейските съдби на героите в литературните епоси. Всъщност литературата като прозорец към света, като познание за човека,

като история на обществените нагласи беше привлекателният магнит на духовното ми израстване като личност. В литературата намирах всичко – от древногръцкия епос, през книгите от Средновековието и Възраждането, романите през Първата и Втората световна война до наши дни – това е непресъхващ извор на познание. Бръкваш в тази съкровищница на света и развитието на човечеството през погледа на големите писатели и техните драматични герои е в ръцете ти. Няма как да усетиш Европа, ако не си прочел Западноевропейската литература и нейните велики представители: Шекспир, Данте, Чосър, Франсоа Вийон, Петрарка, Бокачо, Сервантес, Лопе де Вега, Молиер, Волтер, Русо, Дидро, Шилер, Гьоте, Юго, Цвайг, Сартър, Байрон. Няма как да разбереш Русия, ако не си прочел Толстой, Тургенев, Пушкин, Достоевски, Горки. За българската литература няма да изброявам, само ще кажа, че ако ги нямаше Вазов и „Под игото“, стиховете на Яворов, Дебелянов, Багряна, Габе, ако не беше Талев и неговият „Светилник“, ако го нямаше Димов и „Осъдените му души“, ако не беше Дончев и „Време разделно“ – какво бихме били днес като нация? Така че – без словото и неговите образци светът би бил невъзможен. А литературата може само да дава на читателя, не да взема.

Как Ви помага специалността в работата като журналист?

Изучаването на филологията страшно много помага в журналистиката. Първо, защото те прави вискателен към езика, второ – структурирането на един публицистичен текст (анализ, коментар, разработка по дадена тема) има своите закони, които се научават именно в тази специалност. Смятам, че журналистиката е призвание, а езиковата подготовка – бонус за добра професионална реализация. Това се отнася и до журналистиката в електронните медии – езиковите пропуски там най-бързо и най-видно лъсват.

Какво не достига в речта на българските политици, за да достигат до хората?

Българските политици (с много малки изключения) не владеят изкуството на словото така, че да завладяват хората, масите. Техният език е по-скоро беден, скучен, със сериозни отклонения от книжовноезиковите норми. Политическата им реч следва често примерите на разговорния език. Като изключение от това правило ще посоча проф. Андрей Пантев – кога-

то той заставаше на парламентарната трибуна, залата притихваше. Словото му е демонстрация не само на дълбока и силна мисъл, но и на изящество на изказа, на наситеност на образи – кара те да се вълнуваш, достига до емоционалните ти клетки. И те кара да му вярваш. А това е много важно за публичната личност, когато тя трябва да налага послания. Другият парламентарен оратор, който владее до съвършенство нормите на книжовния език, е Лютов Местан и това е общоизвестен факт. В политическите дебати г-н Местан печели над своите опоненти, които често не успяват да вербализират добре аргументите си. В годините на прехода свое място във висшия парламентарен диалог си извоюва Гиньо Ганев. За съжаление, с това се изчерпват положителните примери за езикови корифеи в съвременната българска политика. Като че ли по неписан закон у нас партийните лидери са скучни в лексиката си – Сергей Станишев, Мелена Кунева, Георги Пирински използват „брюкселски език“ на еврочиновника. На другата крайност е Бойко Борисов, чието политическо слово черпи от разнообразието на разговорната реч. И това „майсторство“ при него е доведено до феноменалност. Борисов има натуралистично образен език, изпъстрен с пословици, поговорки, с които често обяснява политически позиции и скучни политически тези. С този цветист речник той така успява да владее масите, че накара и не малка част от своите политически опоненти да „слязат“ на езиковото ниво на народа. А това вече снижи и прага на политическия дебат в национален мащаб. Но, тенденцията, която особено ме притеснява, е налагането на езика на омразата, който нахлу отново (след първите години на прехода) с особена ожесточеност в парламента. Изявите на езикова агресия чрез директни словесни нападки, демонстрации на вулгарност, на неуважение към събеседника станаха ежедневие в българския парламент. Те са част от речта на националистите Волен Сидеров, Валери Симеонов, Валентин Касабов и са израз на неуважението им към парламентаризма като основополагаща част на демокрацията. Експресивно е езиковото представяне на Мая Манолова например, но честото агресивно налагане на дадена теза е по-скоро отблъскващо, отколкото да привлича последователи. Словото на огромната част от депутатите е изпъстрено с шаблонни изрази, с неправилен изговор на думи, с несъгласуване на съществителни имена, с изчитане на предварително подготвени текстове, в които те нерядко дори не могат да изговорят коректно звуковете на по-сложните думи. Така че, речта на българските политици не е за пример. Затова студентите филолози трябва да я изучават, за да не я повтарят.

Споделете с читателите на списанието най-ярките спомени от студентските си години. Споделете спомени за Ваши преподаватели от Университета.

Няма да забравя лекциите на акад. Иван Дуриданов, изключителен ерудит, който ни преподаваше увод в езикознанието, старобългарски език и история на българския език. Беше много взискателен и изпитът при него беше сериозно изпитание. И досега пазя студентските си разработки с таблици по българска етимология и топонимия. Много интересни бяха лекциите по български фолклор на акад. Петър Динеков. Умееше по един увлекателен начин да ни представи завоалираните „тайни“ на българския фолклор – естетиката, героизма, любовните и сексуалните намеци, дори прикритата порнография в някои от народните песни. Акад. Динеков водеше кръжок по стара и възрожденска българска литература, където подготвяше бъдещите изследователи в тази област. Проф. Симеон Хаджикосев ми преподаваше западноевропейска литература. Спомням си, че огромно впечатление ми направи изследването му за „Фауст“ на Гьоте и Немския романтизъм.

Кой беше най-трудният езиковедски изпит, на който сте се явявали?

Увод в езикознанието при проф. Дуриданов. По-късно той стана академик.

Към лингвистичните или към литературоведските дисциплини имахте по-силна нагласа?

Предпочитанията ми бяха към литературоведските дисциплини. С внимание следях лекциите, в които литературата показва и изучава човека – с неговите страсти, съмнения, грешки, провали, демони, възходи и падения. Психологията на човешката душа, показана в литературата – това ме влечеше. С интерес изучавах литературните образци, които изследват и историческото развитие на света. Наученото в университета ми помогна много в журналистиката. Защото, ставайки политически журналист, аз се насочих към анализ на посланията, решенията и действията на политиците. Много често при въпросите в интервютата си съм използвала образи от литературата – поставяла съм политици в ситуации на герои от епосите. И

това може да се види в книгата ми „Мъже на власт“, където са разговорите ми с всички президенти, премиери и политически лидери от началото на прехода досега. В „Изповеди по пантофи“ пък проличават начинът на водене на интимния диалог, използването на изповедната форма на общуване, подходът за съкровено проникване в душата на събеседника – все „тайни“, които съм усвоила от литературата.

Споделете спомени за колегите и приятелите от Университета.

Ще ви разкажа по-скоро за приятелства от Университета, останали ми и до днес. С проф. Боян Биолчев продължаваме да си говорим за езика на политиците, за отношението им към науката и младите. Наскоро разбрах, че министърът на образованието проф. Танев е ученик на проф. Минчо Семов, от когото във Факултета по философия (това е втората ми специалност) съм взела първите си уроци по теория на политиката. В годините създадох много силно приятелство с проф. Марко Семов, съвременният народопсихолог, чиято липса днес чувствам осезателно.

Кои са книгите, които всеки българин трябва задължително да прочете?

Поезията на Атанас Далчев и Никола Вапцаров, на Ботев и Яворов, на Лилиев и Любомир Левчев, „Задочните репортажи“ на Георги Марков, „Чичовци“ на Вазов, „Хайка за вълци“ на Ивайло Петров, „Гераците“ на Елин Пелин, „Нощем с белите коне“ на Вежинов, „Калуня-каля“ на Георги Божинов, „Чифликът край границата“ на Йовков, „Тютюн“ на Димов, „Крадецът на праскови“ на Станев, Алековият „Бай Ганьо“, „Преспанските камбани“ на Талев, „Хрониките“ на Стефан Цанев, „Дивите разкази“ на Хайтов, „Ние, врабчетата“ на Радичков, „Приказките“ на Валери Петров. Колкото и да изброявам, няма да мога да посоча всички български книги, които трябва да имаме в библиотеката си.

Вашето послание към младите хора, които изучават специалността „Българска филология“.

Да четат, да четат и пак да четат! Да се информират от автентичните източници на познание. Тази година, когато се отбелязваше 25 години от

началото на прехода, агенция „Алфа Рисърч“ направи изследване, чиито резултати ме потресоха. От тях стана ясно, че 94% от младите българи, между 16 и 30 години, не знаят дали демокрацията у нас е настъпила след падането на Берлинската, Московската, или на Китайската стена!?! А пък една трета от тях не са прочели, че преходът към демокрация в страните от Източна Европа започва през 1989 г. Наскоро, при една от срещите ми с публиката в страната по повод представянето на новата ми книга с избрани интервюта „Рани от власт“, зададох същите въпроси на едни прекрасни, будни младежи в залата. Удивих се, когато не получих верните отговори. Никога не гледам с насмешка извадки от студентски и кандидатстудентски работи, които издават невежество. Защото знам, че за това са виновни и преподавателите, и родителите, и цялото общество. Слабите оценки в образованието са оценки не само за отделната личност, която ги е получила, а за всички по веригата в образованието. Задължително е книгите на авторите да се четат в пълния им обем, а не да се ползват анотации или съкратени варианти, които често се намират в интернет.

Вашето послание към читателите на списанието – студенти, докторанти и млади учени.

Много ми харесва заглавието на списанието – „Филологически форум“. В древния Рим форумът е бил място за събиране на римския сенат. Където пък са се водили всички обществени дебати. Тоест вие сте си поставили за цел да направите списанието обществено място за филологически дебати. А това е прекрасно! Днес българското общество има крещяща нужда от истински дебати, от аргументирани диалози, от смислени дискусии, в които да се зачита мнението на другия. Омразата и агресията, която се лее на всички обществени нива, трябва да бъдат заместени от разговори и дискусии. Трябва да се научим да уважаваме мнението на събеседника, дори и да не го споделяме. Трябва да се научим да се чуваме, когато си говорим. Трябва да заменим крясъците с нормалното общуване. Трябва да впрегнем нормите на езика ни за налагане на разбирателство, а не за разделение. И това е задължение на всички филолози. Така че, пожелавам ви успех!

Екипът на „Филологически форум“